

УДК 351.77:416.2

І. А. Сазонець,
д. е. н., професор, завідувач кафедри державного управління, документознавства
та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства
та природокористування м. Рівне
І. Я. Зима,
к. мед. н.,
Головний лікар комунального закладу "Рівненська обласна клінічна лікарня", м. Рівне

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.22.122

ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ПРАЦІВНИКІВ

I. Sazonets,
 Doctors of Economics, Head of the Department of Public Administration, Documentation
 and Information Activities, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne
 I. Zyma,
 PhD in Medical scienc, Chief Physician of the Municipal Institution "Rivne Regional Clinical Hospital", Rivne

PREREQUISITES FOR THE TRANSFORMATION OF THE HEALTH CARE SYSTEM AND THE MATERIAL PROVISION OF ITS EMPLOYEES

У статті визначено, що за останнє десятиліття відбувалася значна недооцінка важливості системи охорони здоров'я для становлення ринкових відносин в усіх сферах суспільно-економічного життя. Це проявлялося в найбільш низькому рівні оплати праці.

Доведено, що соціальна значущість системи охорони здоров'я не дозволяє трансформувати її лише в межах ринкових механізмів управління та фінансування. Значний обсяг медичних послуг в усьому світі надається на основі соціальних програм держави та соціальних інститутів.

Проаналізовано зміст основних документів, які були прийняті Європейським бюро ВОЗ та прийняті в системі ООН, та визначено, що ключові напрями трансформації інституційних перетворень та реформ у системі державного управління цією галуззю співпадають з концептуальними положеннями цих документів.

Виявлено, що система державного управління охороною здоров'я України на теперішній час знаходиться на етапі активної модернізації під впливом міжнародних інституцій медичної сфери і заходів економічного та соціального спрямування. Не дивлячись на провідну роль державної системи управління охороною здоров'я, активну діяльність МОЗ України, все більше питань у країні вирішуються міжнародними організаціями сфери охорони здоров'я. Міжнародні інституції надають гранти на модернізацію системи охорони здоров'я.

Визначено, що сучасна система охорони здоров'я є такою ж інтегрованою в світові процеси глобалізації, як і такі сфери людської економічної і соціальної діяльності, як культура, фінанси, трудові ресурси, ІТ-технології і т.і.

The article states that in contrast to the sphere of material production, the state of the health care system remained practically unchanged until recently. Today, a number of legislative acts and normative documents have been adopted that bring the health care system of Ukraine closer to the world standards, make it more social and simultaneously put on the market economy rails.

The article states that during the last decade there was a significant underestimation of the importance of the health care system for the establishment of market relations in all spheres of social and economic life. This was manifested in the lowest level of remuneration.

The formation of health care management systems in Ukraine is a process that is gaining momentum with each passing year. The reform of the public administration system is based on a wide range of scientific research, the preservation of the best traditions of domestic medicine, and a careful attitude to the existing highly skilled personnel.

It has been proved that the social significance of the health care system does not allow to transform it into a ski within the framework of market mechanisms of management and financing. A significant amount of medical services worldwide is provided on the basis of social programs of the state and social institutions;

The content of the main documents adopted by the European Bureau of the WHO and adopted by the UN system is analyzed and it is determined that the key directions of transformation of institutional reforms

and reforms in the system of public administration of this branch coincide with the conceptual provisions of these documents;

It is revealed that the public healthcare system of Ukraine is currently at the stage of active modernization under the influence of international medical institutions and measures of economic and social orientation. Despite the leading role of the state system of health care management, the active work of the Ministry of Health of Ukraine, more and more issues in the country are solved by international healthcare organizations. International institutions provide grants for modernizing the health care system;

It is determined that the modern health care system is as integrated in the global processes of globalization as in other spheres of human economic and social activity such as culture, finance, labor resources, IT technologies, etc.

*Ключові слова: недооцінка, трансформація, управління, охорона, здоров'я, інститути, оплата, праця.
Key words: underestimation, transformation, management, protection, health, institutes, payment, labor.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На відміну від сфери матеріального виробництва, стан системи охорони здоров'я залишався практично незмінним до останнього часу. Сьогодні прийнято низку законодавчих актів та нормативних документів що наближають систему охорони здоров'я України до світових зразків, роблять її більш соціальною та одночасно ставлять на ринкові рейки господарювання. В основу трансформації системи охорони здоров'я покладено фундаментальні підходи до соціального забезпечення громадян, можливостей розширеного відтворення робочої сили та гуманістичні підходи, що притаманні діяльності лікаря. На теперішній час проблемі управлінні системою охорони здоров'я та матеріальному стимулюванню працівників медичної сфери не присвячено достатньо уваги в наукових джерелах з економіки та державного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Слід визначити, що в університетах та наукових установах підготовлено підручники з організації медицини, які мають спрямованість на навчальний процес. Серед авторів, що присвятили дослідження темі державного управління в сфері управління соціальними процесами та охорони здоров'я слід визначити І. Сазонця [2; 3; 6] та Н. Солоненко [5]. Матеріали на які спирався автор при підготовці поданого дослідження відносяться до існуючої законодавчої та нормативної бази. Крім того при підготовці анкети стандартизованого інтерв'ю автор спирався на методологічні та науково-методичні підходи в дослідження соціальних процесів, що було розкрито у монографії Сазонець О.М., Саричева В.І. "Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір" [4], монографії Сазонця І.Л. "Фінансові механізми пенсійної системи України в умовах трансформації світової економіки" [2], монографії Сазонця І.Л., Гладченка А.Ю., Гессена А.Є "Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги" [3], монографії Безтелесної Л.І. "Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку" [6], підручника М.М. Білінської "Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні" [1]. Однак, проблеми матеріального забезпечення працівників системи охорони здоров'я не розкриті повною мірою.

МЕТА СТАТТІ

Головною метою проведеного дослідження було виявлення передумов трансформації системи охорони здо-

ров'я України та проведення аналізу матеріального забезпечення працівників сфери охорони здоров'я України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасна система охорони здоров'я є такою ж інтегрованою в світові процеси глобалізації, як і такі сфери людської економічної і соціальної діяльності як культура, фінанси, трудові ресурси, IT-технології і т.і. Участь системи охорони здоров'я в світових процесах зумовлена тим фактом, що глобальні чинники, які впливають на національні системи медичного забезпечення неможливо обмежити протекціоністськими заходами, фізичними бар'єрами та санкціями. На процеси інтернаціоналізації охорони здоров'я впливають такі, що є притаманним для інших сфер діяльності. До них ми можемо віднести такі: міжнародна міграція у різних її різновидах, посилення процесів туризму ті іноземного відпочинку, міжнародна торгівля, транснаціоналізація та інтернаціоналізація економіки, збільшення потоків транспортних вантажних та пасажирських перевезень. Крім цих чинників, необхідно виділити специфічні, що інтенсифікують найбільшою мірою процеси об'єднання національних систем охорони здоров'я. До таких чинників необхідно віднести постійне проведення військових операцій, локальних озброєних конфліктів, надзвичайні ситуації в різних кутках земної кулі, що зумовлені глобальним потеплінням та змінами в кліматі окремих регіонів, стрімке поширення інфекційних захворювань з місця виникнення вірусу до різних куточків планети завдяки транспорту, комунікаціям, міграції, мутації вірусів у зв'язку з їх перенесенням до значної кількості носіїв, розповсюдження пандемій, яке має широкую соціальну та економічну основу та ін.

Протистояти глобальним викликам та загрозам здоров'ю окремі національні системи управління охороною здоров'я не в змозі. Для такого протистояння держави не мають достатньої кількості матеріальних ресурсів, кваліфікованих медичних кадрів, науково-технологічної бази для проведення фармакологічних досліджень, розробки та виготовлення сучасної медичної апаратури, розробки передових технологій лікування.

Країни, що розуміють важливість глобальних викликів охороні здоров'я намагаються адаптувати свої системи державного управління до сучасних світових та європейських стандартів. Система державного управління охороною здоров'я України на теперішній час знаходиться на етапі активної модернізації під впливом міжнародних інституцій медичної сфери і заходів економічного та соціального спрямування. Не дивлячись на

провідну роль державної системи управління охороною здоров'я, активною діяльністю МОЗ України, все більше питань у країні вирішуються міжнародними організаціями сфери охорони здоров'я. Міжнародні інституції надають гранти на модернізацію системи охорони здоров'я.

Не зважаючи на різноманіття варіантів фінансування медичного забезпечення, яке існує сьогодні в світі і буде існувати повною мірою після проведення медичної реформи, однією з головних характеристик системи охорони здоров'я повинна лишитися її соціальна спрямованість. Саме тому співпраця офіційних органів державного управління охороною здоров'я з міжнародними соціальними інституціями є важливим практичним та науково-методичним завданням. В сучасній науці подано спроби відобразити кращі практики такої співпраці та теоретично обґрунтувати окремі — найважливіші за думкою авторів — аспекти інституційно-правового забезпечення соціальності системи охорони здоров'я.

Формування систем управління охороною здоров'я в Україні є процесом, що набуває з кожним роком все більшої динаміки. Реформування системи державного управління відбувається на основі проведення широкого кола наукових досліджень, збереження кращих традицій вітчизняної медицини, дбайливого відношення до наявних висококваліфікованих кадрів. Разом з тим, діяльність всієї галузі в теперішній час стикається з викликами часу, що пов'язані як з новітніми тенденціями розвитку, так і з застарілими проблемами, що дістались медицині від державно-адміністративної системи управління. Ці проблеми необхідно поділити на дві групи. По-перше, це проблеми процесу становлення та реформування системи охорони здоров'я. Вони з'являються поступово і у часі пов'язані із проведенням реформ. Такі проблеми, що пов'язані з реструктуризацією, інформатизацією, прозорістю та гласністю в медичній сфері є тимчасовими і мають можливість бути вирішені в найближчій час при наявності розуміння у керівників галузі, основної маси працівників системи охорони здоров'я та пацієнтів. По-друге, це проблем, що пов'язані з недостатнім рівнем соціально-економічного розвитку країни. Для значної кількості населення рівень вартості лікарняних засобів, медичних послуг, санаторно-курортного лікування, оздоровчих процедур є занадто високим, що викликає непорозуміння в суспільстві.

Цей фактор негативно впливає і на рівень запровадження реформ у медичній сфері та трансформації підходів населення до охорони здоров'я. Водночас в Європі та в інших індустріально розвинутих та інституційно оформлених анклавах світу довгий час розробляються та впроваджуються основні підходи до формування систем державного управління охороною здоров'я та

Таблиця 1. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності (грн)

Види діяльності	2010	2013	2014	2015	2016		
					усього	відсотків до	
						середнього рівня по економіці	2015
Усього	2239	3265	3480	4195	5183	100,0	123,6
Сільське, лісове та рибне гос-во	1472	2340	2556	3309	4195	80,9	126,8
Промисловість	2570	3763	3988	4789	5902	113,9	123,2
Будівництво	1758	2702	2860	3551	4731	91,3	133,3
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1877	3010	3439	4692	5808	112,1	123,8
Транспорт, складське гос-во, поштова та кур'єрська діяльність	2658	3589	3768	4653	5810	112,1	123,8
Тимчасове розміщування й організація харчування	1455	2249	2261	2786	3505	67,6	125,8
Інформації та телекомунікації	3161	4599	5176	7111	9530	183,9	134,0
Фінанси та страхування	4638	6275	7020	8603	10227	197,3	118,9
Операції з нерухомістю	1856	2757	3090	3659	4804	92,7	131,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	2869	4465	5290	6736	8060	155,5	119,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1839	2527	2601	3114	3995	77,1	128,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2722	3702	3817	4381	5953	114,9	135,9
Освіта	1905	2700	2745	3132	3769	72,7	120,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1628	2367	2441	2829	3400	65,6	120,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1928	3286	3626	4134	4844	93,5	117,2
Надання інших видів послуг	1717	2707	3361	3634	4615	89,1	127,0

Джерело: [7].

створення інституційного середовища життєдіяльності людини в умовах якісної медичної допомоги, сприятливого навколишнього середовища, доступу до заходів оздоровлення та забезпечення здорового та рухливого способу життя. Розробка таких інституційних основ має вже довгу історію і весь час продовжується. Міжнародні організації, що працюють у сфері охорони здоров'я довгий приймають нормативні документи з цих питань.

Якщо проаналізувати основні документи, які були прийняті Європейським бюро ВОЗ та прийняті в системі ООН, то можна відзначити, що ключові напрями трансформації інституційних перетворень та реформ у системі державного управління цією галуззю в нашій країні співпадають з концептуальними положеннями цих документів.

Останній пункт є дуже важливим, тому що не зважаючи на велику соціальну значущість сфери охорони здоров'я рівень оплати праці в ній є найнижчий серед всіх видів діяльності в Україні (табл. 1).

Слід зазначити, що в таких сферах як інформації та телекомунікації, фінанси та страхування, професійна, наукова та технічна діяльність на 100—150 % вище ніж в галузі охорони здоров'я та надання соціальної допомоги. Низький рівень заробітної плати спостерігається в таких галузях як мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, тимчасове розміщування й організація хар-

чужання, сільське, лісове та рибне господарство, однак він все рівно вищий ніж в сфері охорони здоров'я та соціальної допомоги. Слід визначити, що в динаміці у порівнянні 2016 року до 2015 року темпи росту заробітної плати в галузі охорони здоров'я та наданні соціальної допомоги склали 120,2 %, в той час як в середньому за видами економічної діяльності зростання склало 123,6 %. До сфер економічної діяльності, які зростали за цей час ще більш повільними темпами відносяться мистецтво, спорт, розваги та відпочинок — 117,2 %, фінанси та страхування — 118,9 %, професійна, наукова та технічна діяльність — 119,6 %. Однак рівень заробітних плат в цих сферах економічної діяльності все одно лишився більш високим.

Якщо поррахувати зростання рівня заробітних плат в різних видах економічної діяльності у 2016 році у порівнянні з 2010 роком, то в сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги спостерігається незначне зростання — 202 %, у той час у сфері операцій з нерухомістю — 258 %, будівництві — 269 %, сільському, лісовому та рибному господарстві — 284 %, інформації та телекомунікації — 301 %, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів — 309 %. Усього за видами економічної діяльності відповідне зростання становить 231%. Виявлена недооцінка значущості та впливовості галузі охорони здоров'я на розвиток країни в останнє десятиліття і призвела до вкрай низького рівня матеріального забезпечення працівників цієї сфери в теперішній час.

ВИСНОВКИ

За поданими в статті матеріалами аналізу стану трансформації системи охорони здоров'я необхідно зробити наступні висновки:

1. За останнє десятиліття відбувалася значна недооцінка важливості системи охорони здоров'я для становлення ринкових відносин в усіх сферах суспільно-економічного життя.
2. Соціальна значущість системи охорони здоров'я не дозволяє трансформувати її лише в межах ринкових механізмів управління та фінансування. Значний обсяг медичних послуг в усьому світі надається на основі соціальних програм держави та соціальних інститутів.
3. Якщо проаналізувати основні документи, які були прийняті Європейським бюро ВОЗ та прийняті в системі ООН, то можна відзначити, що ключові напрями трансформації інституційних перетворень та реформ в системі державного управління цією галуззю співпадають з концептуальними положеннями цих документів.
4. Система державного управління охороною здоров'я України на теперішній час знаходиться на етапі активної модернізації під впливом міжнародних інституцій медичної сфери і заходів економічного та соціального спрямування. Не дивлячись на провідну роль державної системи управління охороною здоров'я, активною діяльністю МОЗ України, все більше питань в країні вирішуються міжнародними організаціями сфери охорони здоров'я. Міжнародні інституції надають гранти на модернізацію системи охорони здоров'я.
5. Сучасна система охорони здоров'я є такою ж інтегрованою в світові процеси глобалізації, як і такі сфери людської економічної і соціальної діяльності, як культура, фінанси, трудові ресурси, ІТ-технології і т.і. Участь системи охорони здоров'я в світових процесах

зумовлена тим фактом, що глобальні чинники, які впливають на національні системи медичного забезпечення неможливо обмежити протекціоністськими заходами, фізичними бар'єрами та санкціями.

Література:

1. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні: навч.-наук. вид. / Авт. кол.: М.М. Білинська, Я.Ф. Радиш, І.В. Рожж ова та ін.; за заг. ред. проф. М.М. Білинської. — К.; Львів: НАДУ, 2012. — 240 с.
2. Сазонець І.Л. Фінансовий механізм пенсійної системи України в умовах трансформації світової економіки: моногр. — Д.: Вид-во Дніпропет. нац. ун-ту, 2008. — 396 с.
3. Сазонець І.Л. Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги: монографія / І.Л. Сазонець, А.Ю. Гладченко, А.Є. Гессен. — Рівне: Волин. обереги, 2016. — 352 с.
4. Сазонець О.М., Саричев В.І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. — Д.: "Нова ідеологія", 2012. — 252 с.
5. Солоненко І.М. Управління організаційними змінами у сфері охорони здоров'я: монографія / І.М. Солоненко, І.В. Рожкова. — К.: Фенікс, 2008. — 276 с.
6. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку [Текст] колективна монографія [Безтелесна Л.І., Сазонець І.Л. та ін.] / За наук. ред. д.е.н., проф. Безтелесної Л.І. — Рівне: Волин. обереги, 2016. — 184 с.
7. www.ukrstat.gov.ua — офіційний сайт Державного комітету статистики України.

References:

1. Bilyns'ka, M. M. Radysh, Ya. F. and Rozhkova, I. V. (2012), Derzhavne upravlinnia reformuvanniam systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini [Public administration of the reform of the health care system in Ukraine], NADU, Kyiv, Ukraine.
2. Sazonets', I.L. (2008), Finansovyy mekhanizm pensijnoi systemy Ukrainy v umovakh transformatsii svitovoi ekonomiky [Financial mechanism of the pension system of Ukraine in the conditions of transformation of the world economy], Vyd-vo Dnipropet. nats. un-tu, Dnipro, Ukraine.
3. Sazonets', I.L. Hladchenko, A. Yu. and Hessen, A. Ye (2016), Sotsial'no-ekonomichni determinanty hlobal'noi rivnovahy [Socio-economic determinants of global equilibrium], Volyn. oberehy, Rivne, Ukraine.
4. Sazonets', O.M. and Sarychev, V.I. (2012), Mizhnarodni orhanizatsii v upravlinni liuds'kym rozvytkom: hlobalizatsijnyj vymir [International organizations in the management of human development: the globalization dimension], "Nova ideolohiia", Dnipro, Ukraine.
5. Solonenko, I.M. and Rozhkova, I.V. (2008), Upravlinnia orhanizatsijnymy zminamy u sferi okhorony zdorov'ia [Managing organizational change in healthcare], Feniks, Kyiv, Ukraine.
6. Beztelesna, L.I. and Sazonets', I.L. (2016), Sotsial'nyj kontsept suspil'nykh ta ekonomichnykh protsesiv natsional'noho rozvytku [Social concept of social and economic processes of national development], Volyn. oberehy, Rivne, Ukraine.
7. State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 Oct 2018). *Стаття надійшла до редакції 01.11.2018 р.*